

Kellomäki panee mielikuvituksen liikkeelle

Pekka Hirvi

Kellomäen asema, kylän kohtaamispaikka

Synnyin Terijoen kunnan Kellomäen kylässä Rautatiekadun ja Kauppakadun kulmatalossa kesäkuun lopulla 1932 noin kello 8 aamulla. Oli häikäisevän kaunis kesäaamu - kuten muistini mukaan aina kesäisin Kellomäellä - ja Pullisse Lempin (= Lempi Jylli) kertoman mukaan isäni Antti Hirvi oli syksyynyt ulos Kannaksen Osuusliikkeen myymälän ovesta kädet ojossa ja kasvoillaan autuas virnistys huutaen kaiken kansan kuultavaksi: "Meillä on poika, toinen poika!" - Pullisse Lempi puolestaan oli Kellomäen aseman edessä mansikoita myymässä ja odottamassa kesävieraitten ja paikallisten asukkaiden tuloa kauppa-asiaille kylän kauppakujille rautatien pohjoispuolelle.

Syntymästäni en muista mitään ja vähäisiä ovat henkilökohtaiset muistikuvat muustakaan Kellomäestä, joten olin jokseenkin hämmentynyt, kun syksyllä 2001 terijokiseuralaisten kokouksessa minua pyydettiin kirjoittamaan internetin Terijoki-sivuille lyhyt selostus Kellomäestä. Muistanhan syntymäkyläni vain 7-vuotiaana evakkoon joutuneen pojankoltiaisen näkövinkkelistä. Itseäni vanhempia kellomäkeläisiä on elossa vain kourallinen, mutta sen verran kuitenkin, että sain yhtä tietoa sieltä ja toista täältä, joten kuva Kellomäestä alkoi vähitellen kirkastua ja kiehtoa mieltäni yhä enemmän. Aloin jo ihmetellä, miksei tämän kylän, eräänlaisen "yhtä köyttä-yhdistyksen" ihmisistä ja vaiheista ole kirjoitettu yhtään romaania. Aiheita ei toisestasi olisi puuttunut.

Kellomäestä kerrottaessa ei tarvitse tutkia muinaishistoriaa eikä vanhoja asiakirjoja. Kylällä ei nimittäin ole minkäänlaista menneisyyttä ennen 1870-lukua. Uskomattomia ovat ne tarinat, lähes asumaton hiekkakangasta Kivennavan kunnassa Terijoen kylän laidoilla. Synnystään samoin kuin nimestään Kellomäki saa kiittää Helsinki-Pietari-radan rakentamista vuosina 1868 - 1870. Mäellä, viitisen kilometriä Terijoen asemalta Pietariin päin oli rautatienrakentajien työmaakello, jolla ilmoitettiin työn alkaminen ja päättymisen sekä ruokataut. Tuo kello antoi määle nimen. Asutuksen lisääntymistä katsottiin aiheelliseksi perustaa samalle kellomäelle asemalaituri v. 1901 ja reilua vuotta myöhemmin asema, ja niin pääsi Kellomäkikin maailmankartalle. - Julkisen liikenne toimi mainiosti, logistiikka pelasi, vakituinen asujaimisto lisääntyi ja ennen muuta Kannaksen valloittivat tuhannet ja taas tuhannet pietarilaiset kesäasukkaat, suurin osa näistä tietysti venäläisiä, mutta paljon oli myös muita kansallisuksia, mm. Pietarissa asuvia suomalaisia. Käsittämättömältä tuntuu lukea, että Terijoen rautatieasema oli maassamme Helsingin jälkeen toisena matkalippujen myynnissä tai että Terijoen alueella arvioitiin v. 1908 olleen 55.000 lomanviettäjää - omia vakituisia asukkaita 2400. Vuonna 1914 paikkakunnalla oleskelleiden ulkomaalaisten lukumääräksi arvioitiin jo 140.000.

Rikas pietarilainen yläluokka siis hurmaantui Suomenlahden rannikon ihanista maisemista, hyvästä, terveellisestä ilmastosta ja Kellomäen rauhallisesta ympäristöstä ja alkoi rakennuttaa hiekkakangasta Kivennavan kunnassa Terijoen kylän laidoilla kesäasuntojaan, ns. pitsihuviloita, ja jonkun verran myös ympärivuotiseen käyttöön sopivia asuntoja. Tonttikauppa ja -keinotteluakin kävi kuumana, ja pietarilaisten kiinteistöväittäjien "avaimet käteen"-huvilapaketit otivat kauppaansa. Maapala saattoi vaihtaa omistajaa moneen kertaan, vaikkeivät tekivä suhteet olleet edes täysin selvillä. Ammattitaitoisten rakennusmiesten kysyntä oli valtavaa, ja paikkakunnalle alkoi hakeutua väestöä myös kanta-Suomesta. Osa alkuperäisväestöstä oli ensialkuun hieman varautunutta, ikään kuin sivustakatsojan ja seuraajan roolissa, mutta hyvin pian oivallettiin kehityksen tuomat mahdollisuudet ja lähdettiin karjalaisella joustavuudella leikkiin mukaan. Uskomattomia ovat ne tarinat, joita kerrotaan kellomäkeläisten kyvystä hyödyntää huvila-asutusta. Vaikka rikkaille venäläisillä oli palveluskuntansa mukanaan, työllisti jo elintarvikehuolto muiden palveluiden, huolto- ja korjaustöiden ohessa paikkakunnan väestön lähes täydellisesti. Kymmenitään ellei sadoittain isvossikoita seisoi sesonkiaikaan aseman edessä odotelemissa kyydintarvitsijoita, ja huviloiden talvinen vahtiminen työllisti melkoisen joukon "vorniekkvoja" eli eräänlaisia talonmiehiä. Rahaa tuli paljon ja melko helposti. Hyvinvointi kasvoi.

Huvila-asutuksesta puhuttaessa Kellomäki oli aivan erikoisasemassa: kylää varten laadittiin nimittäin jo ennen rakennusbuumin alkua yksityiskohtainen ruutuasemakaava, joka on vielä kylässä selvästi seurattavissa, vaikka huvilat, kaupat ja suomalaisien asuintalot ovat rappeutuneet, hävinneet tai häviämässä. Asemakaavan laati Viipurin läänin maanmittauskonttorissa työskennellyt varamaanmittari Elias August Pionius. - Kellomäelle ei siis rakennettu taloja miten sattuua vinksin vonksin vaan sievään siistiin järjestykseen ruutukaavan mukaan puutarhoille. Kaava oli totisesti tarpeen, sillä enimmillään laskettiin huviloita olleen Kellomäellä noin 800. Tämän lisäksi oli päälimmäisenä - Aivan pian alkoi kuitenkin muun Suomen, erityisesti Helsingin lehdistä ilmestyä kirjoituksia Kannaksen kultahiekoista. Yhtenä innokkaana kirjoittajan oli "Isokeisari" Ernst Lampen, joka suositti alueelle synnyttäväksi suomalaista huvila-asutusta, olihan pitkin Terijoen rannikkoa suunnaton määrä valmiita käyttämättömiä huviloita. Huutoon vastattiin, ja niin alkoi Kannaksella vuosi vuoden jälkeen jatkuva ja kasvava kesävieraskausi. Alkoi myös Kellomäen kultakausi.

Kellomäellä oli onni saada kylän toimintaan ja kehittämiseen mukaan idearikkaita ja paikkakunnan hyvinvoinnista kiinnostuneita henkilöitä. Nämä olivat osin alkuperäisiä paikkakuntalaisia, osin muualta Kannakselta tai eri puolilta Suomea muuttaneita, Venäjän vallankumousta paenneita sekä sotaväen tai rautatien mukanaan tuomia miehiä ja naisia. Kielilajitelmakein oli melkoinen. Kylän kokoontumispaikalla eli asemalla saattoi kesäiltana kuulla yhtä aikaa ainakin suomea, ruotsia, saksaa, venäjää, puolaa, jotain turkinsukuista kieltä ja jopa jiddishiä. Vastaavasti uskontoja oli melkoinen määrä. Nykyisin paljon puhuttu rasismi oli Kellomäellä täysin tuntematon käsite. Tosin kiellimieliset lausahdukset olisi ehkä silloin tällöin tilanteista selvitettiin. - Kylän yhteishenki oli merkittävän suuri, kun ottaa huomioon väestön erilaiset taustat. Tapahtumien järjestelyihin osallistuivatiin kyläläiset kuin kesävieraatkin.

Kylän elinkeinoelämä alkoi taas pyöriä. Suuri - nyt lähinnä suomalaisen - kesävierasjoukko tarvisi jokapäiväisen elämänsä pyörittämiseen kaikenlaista pientä ja suurta, joten palveluelinkeinot kukoittivat. Huviloita ostettiin, vuokrattiin ja korjattiin, ja niitä myös myytiin, purettiin ja lähetettiin sadoittain muualle Suomeen. Saha ja siihen liittyvä toiminta tarjosi miehille työtä, samoin pari kutomoa naisille. Erillisen pioneirikomppanian kappelpeällä oliivatiin tyydyttämään lähiseutujen tuotteilla. Talvi oli hiljaista aikaa, joskin Kellomäellä olivat täällöinkin omat erikoiset vieraansa, mm Ilmari Kianto.

Erilainen yhdistystoiminta oli myös merkittävää. Erityisesti on mainittava Kellomäen-Haapalan VPK, joka ei keskittynyt ainoastaan palojen sammuttamiseen, vaan tuohusi juhlien järjestäjänä ja jopa seuratalon rakentajana, rautatien lähellä, 4. ja 5. kadun välisellä alueella olutta taloa ei tietenkään valitettavasti enää ole. VPK:n alaosastona oli urheiluseura, ja ainutlaatuisa oli "palokuntalaisten" ja kesäasukkaiden yhteinen näyttämötoiminta. Martat olivat myös aktiivisesti mukana Kellomäen elämässä. -

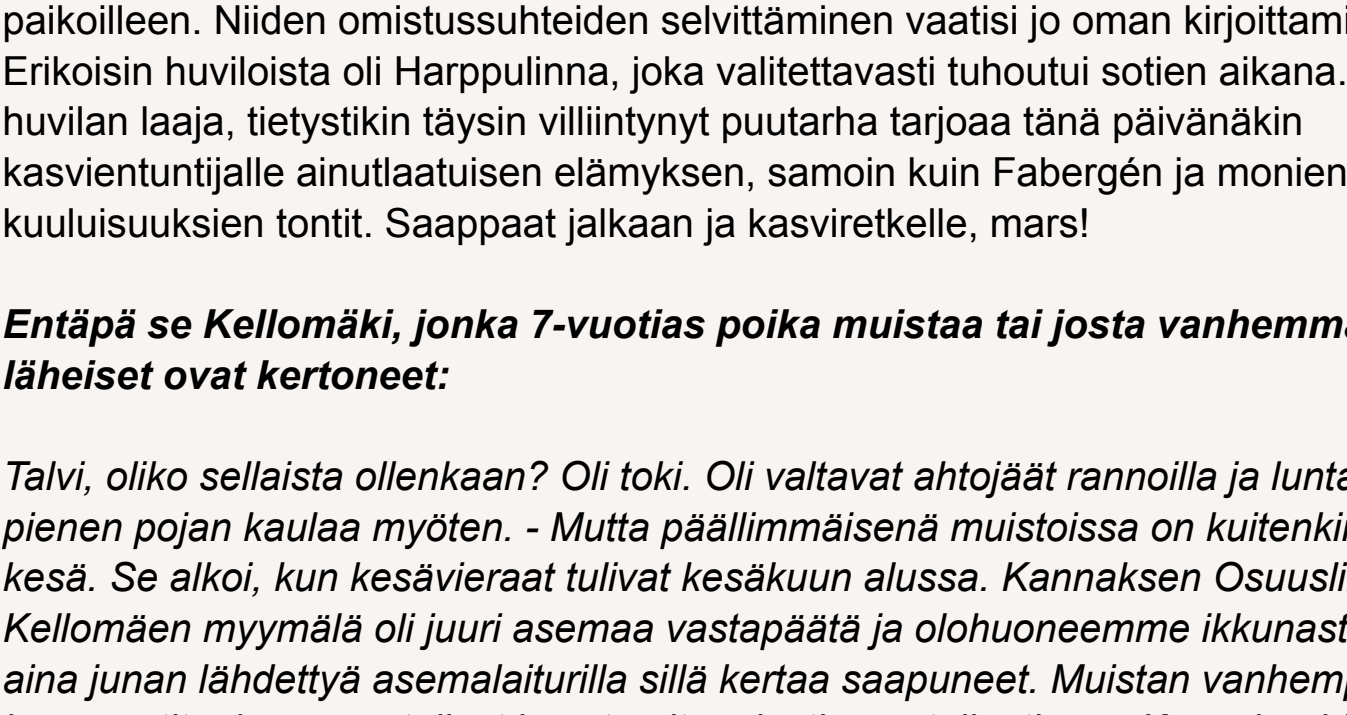
Kellomäen-Haapalan VPK:n kesäjuhlia on muuten vietetty vielä vuosikymmeniä sodan jälkeen järjestyksessä - sen seuratalon sotakorvurahoilla! - ja monen vanhan kellomäkeläisen lapsenlapsetkin ovat niissä ottaneet ensimmäiset tanssiaskelensa! Osioitus kellomäkeläisten yhteishengestä tämäkin.

Vanhoista vehmaalkoisista valokuvista ei saa käsitystä Kellomäen luonon ja ympäristön vhmaudesta ja meren rannan kauneudesta. Merikäden luoki alas rantaan oli 30-luvulla todellinen kasvinkeräjäjän aarreaite. Ylärinteestä löytyi kuivan kangasmaan kasveja, merenrillatykesteikoista taas kasveja, joita ei ollut missään muualla Suomessa - kiitos villitynteiden vanhojen venäläispuutarhojen.

Vanhoja venäläisiä huviloita jäi myyntitoiminnasta huolimatta melkoinen määrä paikoilleen. Niiden omistussuhteiden selvittäminen vaatisi jo oman kirjoittamisensa. Erikoisin huviloista oli Harppulinna, joka valitettavasti tuhoutui sotien aikana. Mutta huviin laaja, tietytikin täysin villiintynyt puutarha tarjoaa tänä päivänäkin kasviintuntijalle ainutlaatuisen elämyksen, samoin kuin Fabergén ja monien muiden kuuluisuuksien tontit. Saappaat jalkaan ja kasviretkelle, mars!

Entäpä se Kellomäki, jonka 7-vuotias poika muistaa tai josta vanhemmat ja läheiset ovat kertoneet:

Talvi, oliko sellaista ollenkaan? Oli toki. Oli valtavat ahtojäät rannoilla ja lunta melkein pienen pojan kaulaa myöten. - Mutta päälimmäisenä muistoissa on kuitenkin aina kesä. Se alkoi, kun kesävieraat tulivat kesäkuun alussa. Kannaksen Osuusliikkeen Kellomäen myymälä oli juuri asemaa vastapäätä ja olohuoneemme ikkunasta näimme aina junan lähdettyä asemalaiturilla sillä kertaa saapuneet. Muistan vanhempieni kommentit: ahaa, nuo tulivat jo nyt, mitä, eivätkö ne tulleetkaan. Kesävieraiden saapuminen merkitsi myös meille todellista kesän alkamista. - Ja jo seuraavana päivänä olivat eilen saapuneet kaupassamme ja juttua piisasi.

Kanoottiretki Kellomäen rannassa

Kesää oli myös sunnuntaiaamuinen kävelyretki rantaan. Mukana olivat huovat, eväät, aarinakovoide Nivea ja sitten tietysti tärkein: liimonaipullot patenttikorkilla tai ihan oikealla korkilla ja rautalankasidoksella varustettuna. Ensin vähän matkaa Merikadun tasaista osaa ja sitten hurjan suuri mäki alas rantaan. (Ei se nyt kyllä enää nykyisin näyti niin kovin suurelta.) Pukukoppimme odotti rannassa puron mutkassa. Kyypillä oli vain kuumallinen paha kassa hävitä joskus syysmyrskyjen aikaan meren syöväriin. Rantaa muistettiin, oli kaksi merkittävää maamerkkiä: Aarvan kutomo on häipynyt, Samsonovin huvila on vielä pystyssä rappeutuneena, mutta edelleenkin varsin näyttävänä. Käykää katsomassa.

Eikä merenrantta suinkaan ollut ainut uimapaikka. Toisinaan menimme Haukijärvelle ja oimme samalla Häyrysten vieraina. Isä Häyrynen toimi valtion metsien metsänvartijana ja oli kaikkien ystävä.

Kesävieraille tarpeellisista palveluista kerrottaessa on ehdottomasti muistettava Hävian Jaska ja hänen avovaimonsa Helmi. Jaskalle ei luojaa antanut hankkineet oikean virkahatun, jossa luki "Kantaja". Jaskalle ei luojaa ollut vieraan ihon kaikkea tuolta järjen puolelta, mutta kesävieraiden tavarat hän kuljetti kotikärryillään varmasti perille. Kellomäellä asustellut Matti Hautt ja Jaskasta peräti patsaan, joka ilmeisesti lienee nykyisin jossakin Ruotsissa. Ei ihmisen kuuluisaksi tuleminen ole aina henkisistä lahoista kiinni.

Muita pienen pojan mielessä säilyneitä unohtumattomia asioita oli esimerkiksi aina aamulla aikaisin oli kaupamme nurkalle tullut Anjuska, kalakauppias, tärkeä henkilö minulle ja muille kalaruon ystäville. - Ja entäpä sitten radan aidan vieressä vaikuttanut jäätelökauppias! Viidelläkymmenellä pennillä sai jo kohtalaisen jäätelöannoksen, mutta markan annos oli todellista ylellisyyttä. Kuvitelkaapa vain: kuuma kolmekymmenluvun lopun kesäpäivä, kuusi-seitsenvuotias poika ja annos jäätelöä. Aah! Ja Aleksejeffin sitnikka, lähes puolimetritinen vehnäleipä tuoksuu vieläkin nenässä ja maistuu kielellä. Tscherdakoffin lihat. Ja sitten vielä kylän erikoisuus: Eeva Kaposen leipomon aasi, joka hoiti omin toimin, itsenäisesti leipien jakeluierroksen palaten sitten takaisin kotiinsa. Sitä kyllä moni vieras katseli suu auki.

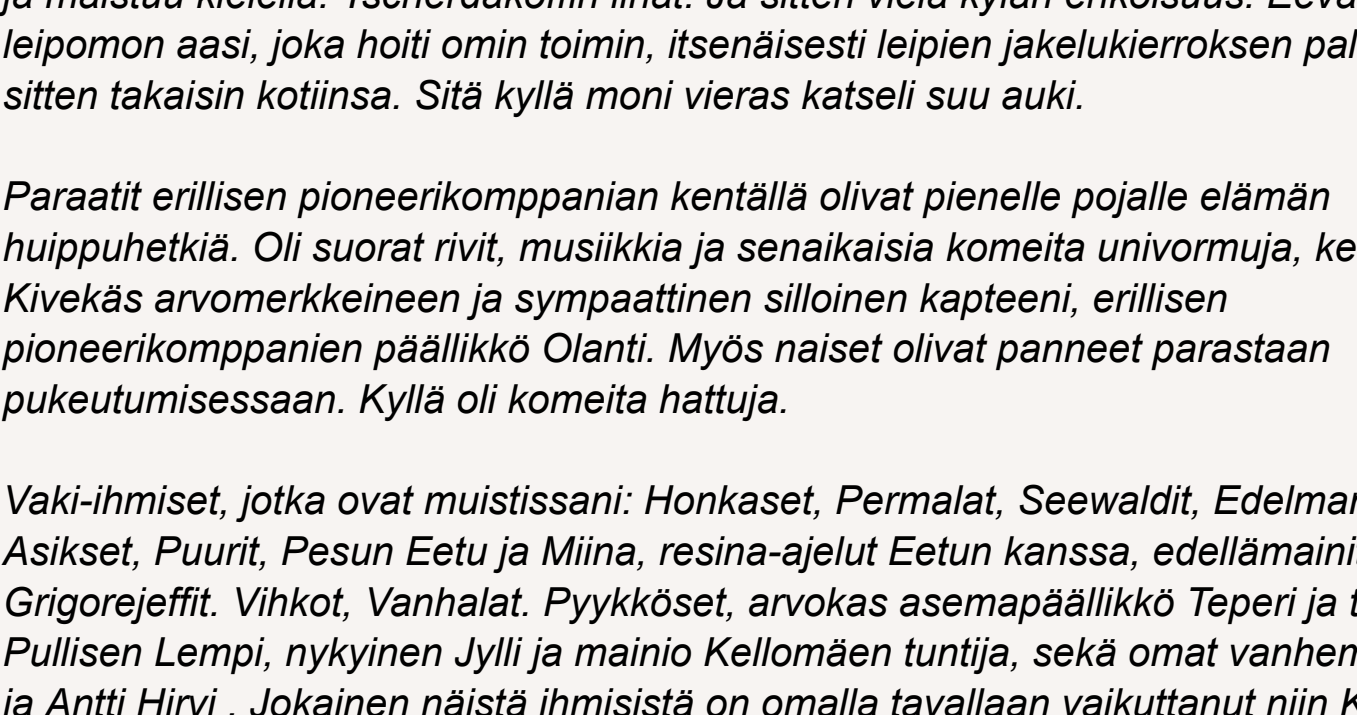
Paratit erillisen pioneirikomppanian kentällä olivat pienelle pojalle elämän huippuhetkiä. Oli suorat rivit, musiikkia ja senaikkaisia komeita univormuja, kenraali Kiveäs arvomerkkeineen ja symppaattinen silloinen kapteeni, erillisen pioneirikomppanien päällikkö Olanti. Myös naiset olivat panneet parastaan pukeutumisessaan. Kyllä oli komeita hattuja.

Vaki-ihmiset, jotka ovat muistissani: Honkaset, Permalat, Seewaldit, Edelmannit, Agisset, Puurit, Pesun Eetu ja Miina, resina-ajelut Aetun kanssa, edellämainitu Olantit, Gigorejeffit. Vuhkot, Vanhalat. Pyykköset, arvokas esemäpäällikkö Teperi ja tietenkin Pullisen Lempi, nykyinen Jylli ja mainio Kellomäen tuntija, sekä omat vanhempani Ida ja Antti Hirvi. - Jokainen näistä ihmisistä on omalla tavallaan vaikuttanut niin Kellomäen kuin minunkin elämäni. Monet muut muistan kasvoiltaan, mutten nimeitä, ja painvastoin, kiitos myös kaikille heille siitä mitä he antoivat Kellomäelle.

Luulisi, että noin parin-kolmensadan asukkaan kylä olisi kuollut ja hiljainen omaan napaansa tuijottava yhteisö. Mutta ei kyllä ollut. Lähes koko Kellomäen lyhyen olemassaolon ajan - nimenä 40 vuotta, suomalaisena kylänä 20 vuotta - sillä oli onni saada asukkaikseen mitä toimeliaimpia ihmisiä. Ei ollut väliä, olivatko he synnyntäisiä paikkakuntalaisia vai muualta tulleita, jokainen heistä omistautui sekä omaan työhönsä että yhteisen hyvinvoinnin edistämiseen kaikin voimin. Pienen pojan muistoissa on aina palokuntatalon rakentaminen ja nimenomaan talo valmiina. Parkettilattiat, hienot puffetit, komea näyttämö ja Telefunkenin viimeistä huutoa olevat äänilevysoittimet vahvistimineen. Ja parasta kaikesta lienee ollut Dallapén vierailu. Siitä kohdisti ennen ja jälkeempäin. Se oli senaikainen taide- ja kulttuurilähtö. Hurmeilta tuntui pienestä pojasta katsoa, kun Katajavuori soitti ksylofonin lisäksi sellaista pääkallosointia. Hui. Pikkupoikien keskuudessa oli syvämielisiä pohdintoja siitä, miten tämä nimi tallapee on syntynyt. Seewaldin Rudolf selitti, että se on tulkittava niin, että ensin kirjoitetaan maahan t ja sitten tallataan sen päälle. Olihan se tulkinta sekini.

Vakiasukkaiden lisäksi osallistuivat myös kesävieraat kylän toimintaan. Mm. musiikin lehtori, oopperalaulaja Viljo-Jussi Hukari ohjasi useita palokunnantalolla esitettyjä näytelmiä, joista monet olivat todellakin laulunäytelmiä. Hurmuriin osassa ja kohtalokkaana sankarina oli itseoikeutusti Permalan Martti. Katsokaapa niitä vanhoja kuvia esimerkiksi Ester Kähösen kirjasta. Pieni poika nautti noista tapahtumista tavattomasti.

Surullisin vaihe Kellomäen historiassa alkoi talvisodasta. Kellomäkeään ei enää ole, on vain Komarovo, uudelleen nimetty, miehitetty kylä, jossa kohtaa rappion ja piittaamattomuuden jäljet joka askeleella. Asiaa tuntematon kellomäenkävijä voi vain aavistaa isovanhempien kertomusten tai sitten ansioikkaiden muistelmakirjojen pohjalta, mitä Kellomäki oli ja mitä se mahdollisesti olisi voinut olla muissa olosuhteissa: Suomen Niiza tai St.Tropez. - Nykyinen ranta on vain Pietarin viemärin jatke, kun se oli ennen sotia ihanteellisen uimarannan esimerkki kristallinkirkkaine vesineen. Rautatie sentään pitää kuitenkin paikkakunnan edelleen jossakin määrin hengissä Pietarin nukkumalähiönä.

Osakuva Samsonovin pitsihuvilasta nykykunnossa, käy katsomassa ennenkuin häviää

Mutta kyllä Kellomäellä kannattaa sittenkin vielä nykypäivänäkin käydä. Jotakin on vielä jäljellä vanhasta suomalaisasutuksesta, mm. yksi tämän kirjoittajalle tärkeä talo jopa ihan hyvässä kunnossa, nimittäin isäni aikoinaan eläkepäivänsä varalle hankkima talo ensimmäisen kadun loppupäässä vastapäätä uusrikkaiden venäläisten ökytaloja ja niitä ympäröivä muureja. Ruutuasemakaava on helposti seurattavissa, muutama tunnin kävelympäri Kellomäkeä senne mielikuvituksen liikkeelle. - Parhaat kiitokseni Sirkka Mäelle parista unohtumattomasta kävelyretkestä syntymäkyläni raitteilla kesällä -01 ja -02. Sirkkalla on todellinen kävelevä "Kellomäki-tietopankki". Toivottavasti voimme ottaa ohjelmaan pitkiniin Kellomäelle myös kesällä -03.

Tämä kirjoitus on ainoastaan hyvin lyhyt yhteenveto Kellomäestä. Kirjoittaja olisi erittäin iloinen palauteesta, tarinoista ja tapahtumista, joita saattaa pulpahtaa muistikuvainne. Ja nuoret, rohkaiskaa ja kiristäkää vanhempienne ja mahdollisesti hengissä olevia isovanhempienne kertomaan muisteluksiaan, ja kirjoittakaa muistiin kaikki, mitä heiltä kuulette. - Hyvä kertomusarjoitus Kellomäkeen tutustumisessa on lukea Ester Kähösen kirja "Entinen Terijoki - kylämuistoja". Kellomäkeä koskevat asiat ovat sivuilla 195-218.

Pekka Hirvi

Terijoen kylät:

[Haapala](#)
[Kellomäki](#)
[Keskikylä](#)
[Käkösennpää](#)
[Ollinpää](#)
[Puhtula ja Koivikko](#)
[Rajajoki](#)
[Tyrisevä](#)

>> Kellomäen rautatieasema